

Саркісян В. М. – аспірант кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, м. Севєродонецьк
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7868-9173>

Типологія громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому вимірі

Метою статті є дослідження типології громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді. Для її досягнення сформульовано такі завдання: проаналізувати сучасні наукові підходи щодо класифікації громадського контролю за виборами; обґрунтувати власну типологію громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді. **Методологія** підготовки публікації ґрунтується на використанні низки загальнонаукових і спеціально-наукових методів. До них належать: метод формальної логіки, діалектичний, порівняльно-правовий, системно-функціональний, групування. **Наукова новизна** статті полягає в дослідженні типології громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді. **Висновки.** Типологія громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді є складною та багаторівневою класифікацією, що ґрунтується на диференціації громадського контролю за виборами на підставі різних критеріїв з метою точнішого його теоретико-правового визначення. Основною причиною цього є вкрай динамічний та багатоаспектний характер як власне громадського контролю, так і виборів, за якими його проводять. У сучасному конституційно-правовому досвіді запропоновано класифікувати громадський контроль за виборами за такими критеріями: 1) за рівнем здійснення; 2) за ступенем конституційно-правового регулювання; 3) за належністю суб'єктів; 4) за часом здійснення; 5) за типом виборів; 6) за підставами проведення виборів; 7) за конституційно-правовими формами; 8) за обсягом; 9) за справжністю; 10) за ефективністю.

Ключові слова: вибори; типологія; громадський контроль; класифікація; конституційне право.

Вступ

Сучасному конституційно-правовому досвіду притаманні надзвичайна інтенсивність і технологічність, наслідком чого є урізноманітнення форм і видів громадського контролю, зокрема й за проведенням виборів. Глобалізація та конвергенція правових систем активно й істотно впливають на стан і здійснення демократії в усіх без винятку державах світу. Такі тенденції необхідно своєчасно відтворювати на науково-дослідному рівні у вигляді обґрунтованих класифікаційних підходів, які нададуть можливість здійснити типологію громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді. Питання громадського контролю загалом та за виборами зокрема розглядали такі вчені, як: В. Кравчук, Н. Камінська, М. Козюбра, Ю. Ключковський, П. Макушев, В. Нестерович, Ю. Опалько, І. Сердюк, В. Федоренко та ін. Однак, попри ґрунтовні праці зазначених учених, доволі значна кількість питань, пов'язаних із типологією громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді, так і лишається невирішеною.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження типології громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді.

Виклад основного матеріалу

Громадський контроль за виборами є багатоаспектною, різноплановою та динамічною діяльністю, що потребує систематизації та

класифікації громадського контролю за виборами на підставі формування власного типологізаційного інструментарію на підставі різних критеріїв. Із цього приводу Ю. Опалько слушно зауважує, що «зростання впливу громадських організацій на виборчий процес супроводжується урізноманітненням форм, методів і заходів, що застосовуються ними у своїй повсякденній практиці. Розширюється з часом і коло питань, до вирішення яких залучають громадські організації» (Опалько, 2006).

У сучасному конституційно-правовому досвіді громадський контроль за виборами слід класифікувати за такими критеріями:

1. За рівнем здійснення:

а) міжнародний – громадський контроль за виборами здійснюють на міжнародному рівні на підставі загальноновизнаних міжнародних демократичних стандартів проведення виборів, які закріплені у відповідних міжнародних актах, що стосуються виборів і виборчого права. Вплив міжнародного рівня громадського контролю за виборами в умовах глобалізації та розвитку інформаційно-телекомунікаційних мереж постійно посилюється та розширюється, унаслідок чого проведення виборів у певній державі виходить за межі виключно національних кордонів;

б) національний – громадський контроль за виборами здійснюють загальнонаціональні громадські об'єднання на національному рівні як щодо загальнонаціональних виборів, так і виборів, які проходять в окремих регіонах чи територіальних громадах;

в) регіональний – громадський контроль за виборами здійснюють на регіональному рівні. Цей рівень громадського контролю за виборами найактивніший у федеративних і децентралізованих державах, в унітарних він менш помітний, тож доволі часто зливається з місцевим рівнем громадського контролю. У нашій країні, відповідно до Виборчого кодексу України, регіональний рівень виборів не виокремлено в самостійний вид виборів ("Zakon Ukrainy", 2019);

г) місцевий – громадський контроль за виборами здійснюють на місцевому рівні. Місцевий рівень громадського контролю найбільше наближений вид контролю до громадян, унаслідок чого він має неформальний характер. У ситуації, коли всі виборці здебільшого знають один одного в обличчя, а кандидатів та їхні моральні й ділові якості – і поготів, надмірна інституціоналізація громадського контролю за виборами на найнижчому, місцевому, рівні є зайвою.

2. За ступенем конституційно-правового регулювання:

а) інституційний – громадський контроль за виборами детально врегульовано на рівні конституційного законодавства з визначенням суб'єктів, строків і форм його здійснення. Метою детального регулювання громадського контролю за виборами є, по-перше, надання громадськості вагомих легальних важелів для виявлення та недопущення під час підготовки й проведення виборів різних зловживань, маніпуляцій і порушень, які можуть позначитися на результатах виборів; по-друге, недопущення ситуації, коли під приводом громадського контролю за виборами буде здійснено втручання у виборчий процес для впливу на результат виборів. В Україні основними законодавчими актами, які врегульовують здійснення громадського контролю за виборами, є Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX ("Zakon Ukrainy", 2019) та закони України від 30 червня 2004 року № 1932-IV «Про Центральну виборчу комісію» ("Zakon Ukrainy", 2004), від 22 лютого 2007 року № 698-V «Про Державний реєстр виборців» ("Zakon Ukrainy", 2007);

б) легальний – на рівні конституційного законодавства визначають лише загальні засади громадського контролю за виборами, а основним джерелом його регулювання є внутрішні статутні правила, корпоративні й етичні стандарти представників організованої громадськості, які здійснюють громадський контроль за виборами. Прикладом можуть бути кодекси поведінки чи зводи етичних правил, розроблені журналістами, соціологами, офіційними спостерігачами, іншими суб'єктами, які здійснюють громадський контроль за виборами. У юридичній літературі такі джерела ще називають субсидійованими формами регулювання (Nesterovych, 2011).

Сприяють їхньому прийняттю на національному та регіональному рівнях такі міжнародні документи «м'якого права», як «міжнародні документи не обов'язкового характеру, якими є резолюції міжурядових організацій, що містять заяви, зобов'язання, керівні принципи, спільні позиції або декларації про політику чи наміри» (Makushev, & Sybiriakov, 2006);

в) нелегальний – незалежний громадський контроль за виборами є неприйнятним з позицій законодавства, а будь-які спроби його здійснення розглядають як дії, що посягають на конституційний лад, державну владу або втручання у внутрішні справи держави. Нелегальний громадський контроль за виборами властивий тоталітарним державам, де будь-яку несанкціоновану громадську активність, зокрема під час підготовки та проведення виборів, розцінюють як потенційну загрозу чинному режиму в державі й одразу ж припиняють її ще на стадії зародження.

3. За належністю суб'єктів:

а) міжнародний – громадський контроль за виборами здійснюють міжнародні суб'єкти. Найбільш інституціалізованим і поширеним видом міжнародних суб'єктів, що здійснюють громадський контроль за виборами, є міжнародні організації, які направляють свої місії для здійснення офіційного спостереження на виборах, що відбуваються в певній державі, після чого оприлюднюють висновок щодо чесності й демократичності проведених виборів. Прикладами міжнародних актів, які спеціалізовано врегульовують здійснення міжнародного громадського контролю за виборами, можна назвати Декларацію глобальних принципів непартійного спостереження за виборами громадськими організаціями та Кодекс поведінки непартійних громадських спостерігачів 2012 року ("Declaration of Global Principles", 2012);

б) іноземний – громадський контроль за виборами здійснюють іноземні суб'єкти. Переважно це іноземні громадські об'єднання, статутними завданнями яких є моніторинг і спостереження за виборчими процесами в різних державах світу. Провідну роль відіграють іноземні засоби масової інформації, котрі шляхом висвітлення процесу підготовки та проведення виборів здатні надати іншу, відмінну картину проведення виборів, ніж та, що подають через національні засоби масової інформації, діяльність яких часто є упередженою та односторонньою на користь певних кандидатів і політичних партій;

в) вітчизняний – громадський контроль за виборами здійснюють національні суб'єкти. Унаслідок того, що вибори є однією з форм безпосереднього народовладдя, перелік вітчизняних суб'єктів, які забезпечують громадський контроль за виборами, є найширшим, а діяльність вітчизняних суб'єктів на виборах – найпомітнішою.

4. За часом здійснення:

а) передвиборчий – громадський контроль здійснюють до офіційного початку виборчого процесу на виборах, він стосується питань зміни виборчого законодавства, а також здійснення інших дій владою чи іншими суб'єктами, які так чи інакше можуть вплинути на проведення виборів;

б) виборчий – громадський контроль здійснюють безпосередньо під час виборчого процесу з огляду на особливості строків й етапів його проведення. Для забезпечення переважної кількості форм громадського контролю під час виборчого процесу він має бути інституціалізованим та відбуватися відповідно до виборчого законодавства. Слушною є позиція українського вченого М. Козюбри, який стверджує, що «вибори передбачають легітимізацію влади не будь-яким способом, навіть формально визначеним у виборчому законі, а способом, який забезпечує свободу вибору для виборця» (Kozubra, 2008, p. 86);

в) поствиборчий – громадський контроль здійснюють після офіційного завершення виборчого процесу, він спрямований на захист результату волевиявлення виборців на виборах, забезпечення політичної конфігурації у виборчому органі відповідно до волевиявлення виборців та передвиборних платформ кандидатів і політичних партій, з якими вони йшли на вибори. Різка зміна кандидатами й політичними партіями своєї поведінки після обрання до виборчого органу та відмова від виконання своїх передвиборних обіцянок можуть стати причиною громадського обурення і спротиву, що призведе до дострокового припинення повноважень виборчого органу чи виборчої особи та нових позачергових виборів.

5. За видом виборів:

а) громадський контроль за президентськими виборами – здійснюють під час проведення виборів президента держави. Традиційно так склалося, і це засвідчує явка виборців, що прямі вибори президента в більшості держав, зокрема й Україні, є головними виборами в державі. Тому й увага суспільства, міжнародної громадськості до президентських виборів посилена, що позначається на кількості суб'єктів і різноманітні форм громадського контролю за цим видом виборів;

б) громадський контроль за парламентськими виборами – здійснюють під час проведення виборів членів парламенту. На зміст і форми громадського контролю за парламентськими виборами істотний вплив має вид виборчої системи, який буде застосовано в процесі проведення виборів членів парламенту. Наприклад, суб'єкти й форми громадського контролю під час проведення виборів народних депутатів України в загальнодержавному

багатомандатному окрузі та в одномандатних виборчих округах суттєво різняться;

в) громадський контроль за місцевими виборами – здійснюють під час проведення виборів до представницьких органів місцевого управління та самоврядування. Відповідно до Виборчого кодексу України, громадський контроль за місцевими виборами в Україні здійснюють за виборами депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів сільської, селищної, районної у місті, міської, районної, обласної ради, сільського, селищного, міського голови та старости села або селища. Особливість громадського контролю за місцевими виборами полягає, передусім, у значній кількості виборних посад, щодо яких проводять вибори.

6. За підставами проведення виборів:

а) громадський контроль за черговими виборами – здійснюють за виборами, які проводять відповідно до встановлених Конституцією чи законом строків у зв'язку із закінченням конституційного строку повноважень виборного органу або виборчої особи. Особливість громадського контролю за черговими виборами зумовлена двома чинниками: по-перше, його забезпечення здебільшого завчасно планує громадськість, оскільки дата чергових виборів є відомою; по-друге, він є найтривалішим за часом видом громадського контролю в межах цієї класифікації, оскільки підготовчі дії до чергових виборів є найтривалішими, а виборчий процес на цьому виді виборів є найтривалішим у часі;

б) громадський контроль за позачерговими виборами – здійснюють за виборами у зв'язку з достроковим припиненням повноважень виборного органу або виборчої особи. Особливість громадського контролю за позачерговими виборами полягає в тому, що він менш спланований і тривалий, порівняно з громадським контролем за черговими виборами;

в) громадський контроль за повторними виборами – здійснюють за виборами, які відбуваються у зв'язку з неможливістю проведення голосування в установленій законом строк раніше. Повторні вибори майже завжди є дискусійними для суспільства, тому проведення їх стає предметом прискіпливої уваги громадськості, щоб унеможливити будь-які зловживання, маніпуляції та порушення;

г) громадський контроль за частковими виборами – здійснюють за проміжними, першими й додатковими виборами. Особливість громадського контролю за частковими виборами полягає в тому, що громадськість стежить за виборами не всього представницького органу, а лише його певної частини, однак це не означає, що увага громадськості до таких виборів послаблюється. Навпаки, досвід проведення проміжних виборів на прикладі виборів народних

депутатів України наочно засвідчив, що під час них відбувається значно більше порушень, ніж під час проведення загальних чергових виборів (Nesterovych, 2020, p. 479).

7. За конституційно-правовими формами:

а) направлення індивідуальних і колективних звернень громадян до органів публічної влади – громадський контроль за виборами полягає у зверненнях до влади як реакція громадян на певні події та дії, які відбуваються під час підготовки та проведення виборів. Звернення громадян, відповідно до Закону України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян», може бути індивідуальним та колективним і подане у формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання), скарги й електронної петиції ("Zakon Ukrainy", 1996).

Звернення громадян, з одного боку, стають джерелом маніпуляцій, зловживань і порушень, які відбуваються під час підготовки та проведення виборів, а з іншого – дієвим інструментом щодо їх недопущення та припинення;

б) проведення мирних зібрань громадян – можливі або наявні порушення на виборах часто виводять громадян на вулиці для участі в зборах, мітингах, походах або демонстраціях з метою захисту виборів від фальсифікацій. Якщо влада не реагує на мирні зібрання громадян щодо численних зловживань, маніпуляцій та порушень на виборах, то такі зібрання перетворюються на акції громадського спротиву та навіть революцію;

в) участь громадськості в розробленні й удосконаленні виборчого законодавства – громадський контроль виявляється в долученні представників громадськості до нормопроектної роботи органів публічної влади з метою унеможливлення прийняття парламентом «зручного» виборчого законодавства для конкретних кандидатів і політичних партій, які візьмуть участь у виборах. Цьому виду громадського контролю, зазначає український вчений В. Нестерович, властиві «розвинені конституційною практикою діалогові механізми взаємодії влади та суспільства й досить високий ступінь інтегрування інститутів громадянського суспільства в процес прийняття нормативно-правових актів» (Nesterovych, 2014);

г) висвітлення в засобах масової інформації та соціальних мережах перебігу підготовки й проведення виборів – інформування через засоби масової інформації та соціальні мережі про перебіг підготовки і проведення виборів, події, пов'язані з виборами, кандидатами, політичними партіями, які беруть у них участь, є важливим стримувальним фактором проти фальсифікації виборів. Саме завдяки засобам масової інформації та соціальним мережам громадськість має змогу надати суспільний резонанс виявленим під час підготовки та проведення виборів фактам застосування

адміністративного ресурсу, підкупу виборців, підтасовування голосів виборців на виборчих дільницях та іншим порушенням виборчого законодавства. Засоби масової інформації часто позначають метафоричним висловом «вартовий пес демократії» (англ. Watchdog of Democracy), оскільки вони «виконують контрольну функцію за владою... є стримувальним фактором щодо вчинення представниками влади протиправної діяльності з використанням свого посадового становища, а у випадку її здійснення викривають таку протиправну діяльність і роблять її доступною для громадян» (Nesterovych, 2020, p. 61);

д) проведення опитувань громадської думки – громадський контроль здійснюють шляхом встановлення на підставі проведення соціологічних досліджень виборчих уподобань громадян до початку виборчого процесу, під час його здійснення та безпосередньо в день голосування у формі екзитполу. Належно проведене опитування громадської думки дає змогу лише з незначною похибкою зафіксувати, за кого виборці готові голосувати на виборах чи вже проголосували, якщо йдеться про екзитпол. Зазначене ускладнює підтасовування голосів виборців на користь конкретних кандидатів і політичних партій, які беруть участь у виборах, у зв'язку зі значною розбіжністю між результатами опитувань громадської думки й офіційними результатами виборів. Наприклад, в Україні через високий ризик підтасовування голосів виборців на виборах екзитпол розглядають не інакше, як «зброю проти фальсифікацій» (Bekeshkina, & Dovhych, 2012, p. 13);

е) здійснення офіційного спостереження за виборами – громадський контроль здійснюють зареєстровані в установленому законом порядку особи й організації шляхом спостереження за дотриманням принципів і норм виборчого законодавства під час виборчого процесу. Офіційне спостереження за виборами є чи не найпоширенішою та найбільш урегульованою формою громадського контролю за виборами в більшості демократичних держав, зокрема й Україні. Науковець Ю. Ключковський пропонує офіційне спостереження за виборами як форму громадського контролю називати «громадським спостереженням», оскільки його «здійснюють не від імені зацікавлених суб'єктів виборчого процесу, а від нейтральних інститутів громадянського суспільства... в інтересах народу країни» (Kliuchkovskiy, 2018);

ж) проведення паралельного підрахунку голосів – громадський контроль відбувається шляхом здійснення громадськими організаціями підрахунку голосів виборців на визначених вибірковій виборчих дільницях. За умови дотримання методології проведення паралельного підрахунку голосів виборців його результати будуть

відрізнятися лише незначною похибкою від результатів реального волевиявлення виборців у день голосування. Суть паралельного підрахунку голосів полягає в тому, що спостерігачі стежать за перебігом голосування виборців і підрахунком їхніх голосів на відібраних за допомогою випадкової статистичної вибірки виборчих дільницях, на підставі чого заносять ключову інформацію до анкети стандартної форми й передають отримані результати телефоном та/або електронною поштою до центрального штабу, який збирає та аналізує дані з усіх виборчих дільниць (Nesterovych, 2020).

8. За обсягом:

а) повний – громадський контроль здійснюють одразу після початку підготовки до виборів і закінчують лише після їх завершення та початку роботи виборчого органу. Повний громадський контроль за виборами є доволі ресурсомістким і витратним, унаслідок чого його здійснення можливе лише обмеженим колом суб'єктів, які мають необхідні сили та засоби;

б) частковий – громадський контроль здійснюють лише на певному етапі виборчого процесу чи дії, яка відбувається під час підготовки та проведення виборів або встановлення їхніх результатів. Найчастіше частковий громадський контроль за виборами полягає в здійсненні офіційного спостереження громадськими організаціями за перебігом голосування виборців у день голосування та підрахунку голосів виборців на виборчих дільницях.

9. За справжністю:

а) реальний – громадський контроль за виборами є вагомим за своїм впливом і не залежним від влади чи інших суб'єктів. Реальний громадський контроль за виборами потенційно здатний зупинити фальсифікацію виборів шляхом недопущення та викриття зловживань, маніпуляцій і порушень на виборах. Реальний громадський контроль за виборами відбувається переважно в активному та розвиненому громадянському суспільстві, хоча в історії проведення виборів у різних країнах є чимало випадків, коли фальсифікація виборів стала приводом для громадянського спротиву цим процесам й утвердження дієвих інститутів громадянського суспільства;

б) фіктивний – громадський контроль за виборами є цілком контрольованим і залежним від влади чи інших суб'єктів. Фіктивний громадський контроль за виборами здійснюють з метою створення декорації демократичних і конкурентних виборів унаслідок залучення до громадського контролю за виборами так званих кишенькових інститутів громадянського суспільства, позитивні висновки яких про перебіг проведення виборів мають надати додаткової суспільної легітимізації результатам виборів.

10. За ефективністю:

а) ефективний – громадський контроль дає змогу швидко виявляти маніпуляції, зловживання та порушення, які відбуваються в період підготовки й проведення виборів, а також відіграє превентивну роль, що виявляється в запобіганні умисному вчиненню будь-яких порушень виборчого законодавства з метою фальсифікації виборів. Ефективний громадський контроль є вагомим чинником для проведення чесних і демократичних виборів. Запорукою ефективного громадського контролю за виборами є активне та розвинене громадянське суспільство;

б) неефективний – попри здійснення громадського контролю за виборами, під час їх підготовки та проведення відбуваються численні маніпуляції, зловживання та порушення, які впливають на остаточний результат виборів. Основними причинами неефективного громадського контролю за виборами є: слабкі демократичні традиції в країні; недосконале законодавство; пасивність і відсторонення громадян від політичних процесів; недостатність ресурсів у громадськості; авторитарний чи тоталітарний режим державної влади.

Наукова новизна

Наукова новизна статті полягає в дослідженні типології громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді.

Висновки

Типологія громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому досвіді – це складна й багаторівнева класифікація, яка ґрунтується на диференціації громадського контролю за виборами на підставі різних критеріїв з метою більш точного його теоретико-правового визначення. Основною причиною цього є вкрай динамічний та багатоаспектний характер як власне громадського контролю, так і виборів, за якими його проводять.

У сучасному конституційно-правовому досвіді громадський контроль за виборами слід класифікувати за такими критеріями: 1. За рівнем здійснення: а) міжнародний громадський контроль; б) національний громадський контроль; в) регіональний громадський контроль; г) місцевий громадський контроль. 2. За ступенем конституційно-правового регулювання: а) інституційний громадський контроль; б) легальний громадський контроль; в) нелегальний громадський контроль. 3. За належністю суб'єктів: а) міжнародний громадський контроль; б) іноземний громадський контроль; в) вітчизняний громадський контроль. 4. За часом здійснення: а) передвиборчий громадський контроль; б) виборчий громадський контроль; в) поствиборчий громад-

ський контроль. 5. За типом виборів: а) громадський контроль за президентськими виборами; б) громадський контроль за парламентськими виборами; в) громадський контроль за місцевими виборами. 6. За підставами проведення виборів: а) громадський контроль за черговими виборами; б) громадський контроль за позачерговими виборами; в) громадський контроль за повторними виборами; г) громадський контроль за частковими виборами. 7. За конституційно-правовими формами: а) громадський контроль у формі направлення індивідуальних і колективних звернень громадян до органів публічної влади; б) громадський контроль у формі проведення мирних зібрань громадян; в) громадський контроль у формі участі громадськості в розробленні й

удосконаленні виборчого законодавства; г) громадський контроль у формі висвітлення в засобах масової інформації процесу підготовки та проведення виборів; д) громадський контроль у формі проведення опитувань громадської думки; е) громадський контроль у формі здійснення офіційного спостереження за виборами; ж) громадський контроль у формі проведення паралельного підрахунку голосів. 8. За обсягом: а) повний громадський контроль; б) частковий громадський контроль. 9. За справжністю: а) реальний громадський контроль; б) фіктивний громадський контроль. 10. За ефективністю: а) ефективний громадський контроль; б) неефективний громадський контроль.

REFERENCES

- Bekeshkina, I., & Dovhych, V. (2012). Opytuvannia hromadskoi dumky [Public opinion polls]. *Fond "Demokratychni initsiatyvy", Fund "Democratic Initiatives Foundation"*. Kyiv [in Ukrainian].
- Declaration of Global Principles for non-partisan election observation and monitoring by citizen organizations and Code of Conduct for non-partisan citizen election observers and monitors (CDL-AD(2012)018-e). *Venice Commission*. Retrievee from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)018-e).
- Fedorenko, V.L., & Kahliak, Ya.O. (2009). Instytuty hromadianskoho suspilstva ta instytut hromadskykh orhanizatsii v Ukraini [Institutes of civil society and institute of public organizations in Ukraine]. *Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy, Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 4-5, 75-88 [in Ukrainian].
- Kaminska, N.V. (2010). Orhanizatsiino-pravovi zasady detsentralizatsii publichnoi vlady [Organizational and legal principles of decentralization of public power]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 4, 9-20 [in Ukrainian].
- Kaminskaia, N.V. (2014). Vliianie globalizatsionnykh tendentsiy na stanovlenie regionalnykh pravovykh sistem [Influence of globalization tendencies on formation of regional legal systems]. *Mezhdunarodnoe pravo, International law*, 2, 20-33. doi: 10.7256/2306-899.2014.2.10941 [in Russian].
- Kaminskaia, N.V. (2015). Perspektivy stanovleniia evropeyskoy sistemy mestnogo i regionalnogo samoupravleniia [Prospects for the establishment of a European system of local and regional self-government]. *Pravo i politika, Law and Politics*, 2(182), 227-241. doi: 10.7256/1811-9018.2015.2.8854 [in Russian].
- Kliuchkovskiy, Yu.B. (2018). Pryntsypy vyborchoho prava: doktrynalne rozuminnia, stan ta perspektyvy zakonodavchoi realizatsii v Ukraini [Principles of suffrage: doctrinal understanding, status and prospects of legislative implementation in Ukraine]. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].
- Koziubra, M. (2008). Pryntsyp verkhovenstva prava i reforma vyborchoi systemy [The rule of law and the reform of the electoral system]. *Vybory ta demokratsiia, Elections and democracy*, 4, 84-87 [in Ukrainian].
- Makushev, P.V., & Sybiriakov, S.O. (2006). Hromadianska ta pravova kultury yak sotsiokulturny faktor u formuvanni systemy strymuvan i protyvah v umovakh pobudovy hromadianskoho suspilstva [Civil and legal culture as a socio-cultural factor in the formation of a system of checks and balances in the context of civil society construction]. *Pravo i suspilstvo, Law and Society*, 3, 31-37 [in Ukrainian].
- Mokhonchuk, B.S., & Chyrina, V.L. (2018). Pytannia realizatsii aktyvnoho vyborchoho prava vnutrishno peremishchenymy osobamy v Ukraini [Issues of Active Voting Rights by Internally Displaced Persons in Ukraine]. *Forum Prava, Forum Rights*, 2, 81-89. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1286091> [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2011). Subsidiivani formy rehuliuвання lobiiuvannya: za-rubizhnyi dosvid ta perspektyvy dlia Ukrainy [Subsidized forms of lobbying regulation: foreign experience and prospects for Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka, Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs Didorenko*, 4, 15-24 [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2014). Vydy vplyvu hromadskosti na pryiniattia normatyvno-pravovykh aktiv [Types of influence of the public on the adoption of legal acts.]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka, Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs Didorenko*, 1, 33-39 [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2018). *Praktykum z Konstytutsiinoho prava Ukrainy [Workshop on Constitutional Law of Ukraine]*. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2019). Poniattia ta vydy dzherel vyborchoho prava Ukrainy [Concepts and types of sources of suffrage in Ukraine]. *Ekspert: Paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnogo upravlinnia, Expert: Paradigms of Law and Public Administration*, 2, 39-58. doi: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-39-58> [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2020). *Vyborcha kampaniia: Slovnyk slenhovykh terminiv ta vyraziv [Election Campaign: Dictionary of slang terms and expressions]*. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
- Opalko, Yu. (2006). Vplyv hromadskykh orhanizatsii na vyborchyi protses [Impact of NGOs on the Electoral Process]. *Vybory ta demokratsiia, Elections and democracy*, 4, 15-19 [in Ukrainian].

- Ponomarova, H.P., Matveichuk, A.V., & Matveichuk, A.V. (2018). Vyborchi systemy dlia provedennia mistsevykh vyboriv: dosvid krain Vyshehradskoi hrupy [Electoral systems for local elections: the experience of Visegrad countries]. *Forum Prava, Forum Rights*, 2, 115-123. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1288927> [in Ukrainian].
- Serdiuk, I.A. (2014). Metodolohichniy analiz interpretatsii poniattia "hromadianske suspilstvo" [Methodological analysis of interpretations of the concept of "civil society"]. *Naukoviy visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 2, 49-54 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro Derzhavnyi reiestr vybortsiv": vid 22 liut. 2007 r. No. 698-V [Law of Ukraine "On the State Register of Voters" from February 22, 2007, No. 698-V]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 20, 282 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro Tsentralnu vyborchu komisiuu": vid 30 cherv. 2004 r. No. 1932-IV [Law of Ukraine "On the Central Election Commission" from June 30, 2004, No. 1932-IV]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 36, 448 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro zvernennia hromadian": vid 2 zhovt. 1996 r. No. 393/96-VR [Law of Ukraine "On Citizens' Appeals" from October 2, 1996, No. 393/96-VR]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 47, 256 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Vyborchyi kodeks Ukrainy": vid 19 hrud. 2019 r. No. 396-IX [Law of Ukraine "Electoral Code of Ukraine" from December 19, 2019, No. 396-IX]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/396-IX> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бекешкіна І., Довгич В. Опитування громадської думки. Фонд «Демократичні ініціативи». Київ, 2012. 49 с.
- Declaration of Global Principles for non-partisan election observation and monitoring by citizen organizations and Code of Conduct for non-partisan citizen election observers and monitors (CDL-AD(2012)018-e). Venice Commission. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)018-e).
- Федоренко В. Л. Кагляр Я. О. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 4–5. С. 75–88.
- Камінська Н. В. Організаційно-правові засади децентралізації публічної влади. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2010. № 4. С. 9–20.
- Каминская Н. В. Влияние глобализационных тенденций на становление региональных правовых систем. *Международное право*. 2014. № 2. С. 20–33. doi: 10.7256/2306-899.2014.2.10941.
- Каминская Н. В. Перспективы становления европейской системы местного и регионального самоуправления. *Право и политика*. 2015. № 2 (182). С. 227–241. doi: 10.7256/1811-9018.2015.2.885.
- Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні : монографія. Київ : Ваіте, 2018. 908 с.
- Козюбра М. Принцип верховенства права і реформа виборчої системи. *Вибори та демократія*. 2008. № 4. С. 84–87.
- Макушев П. В., Сибіряков С. О. Громадянська та правова культури як соціокультурний фактор у формуванні системи стримувань і противаг в умовах побудови громадянського суспільства. *Право і суспільство*. 2006. № 3. С. 31–37.
- Мохончук Б. С., Чиріна В. Л. Питання реалізації активного виборчого права внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Форум Права*. 2018. № 2. С. 81–89. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1286091>.
- Нестерович В. Ф. Субсидійовані форми регулювання лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2011. № 4. С. 15–24.
- Нестерович В. Ф. Види впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. № 1. С. 33–39.
- Нестерович В. Ф. Практикум з Конституційного права України. Київ : Ліра-К, 2018. 640 с.
- Нестерович В. Ф. Поняття та види джерел виборчого права України. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 2. С. 39–58. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/expert/4/3.pdf>. doi: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-39-58>.
- Нестерович В. Ф. Виборча кампанія: словник сленгових термінів та виразів. Київ : Ліра-К, 2020. 648 с.
- Опалько Ю. Вплив громадських організацій на виборчий процес. *Вибори та демократія*. 2006. № 4. С. 15–19.
- Пономарьова Г. П., Матвейчук А. В., Матвейчук А. В. Выборчі системи для проведення місцевих виборів: досвід країн Вишеградської групи. *Форум Права*. 2018. № 2. С. 115–123. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1288927>.
- Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретації поняття «громадянське суспільство». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 49–54.
- Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22 лют. 2007 р. № 698-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 20. Ст. 282.
- Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 черв. 2004 р. № 1932-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.
- Про звернення громадян : Закон України від 2 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
- Виборчий кодекс України : Закон України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/396-IX>.

Стаття надійшла до редколегії 29.11.2019

Sarkisian V. – Postgraduate Student of the Department of State-Legal Disciplines of the Lugansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko, Sievierodonetsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7868-9173>

The Typology of Public Control Over Elections in the Modern Constitutional and Legal Dimension

*The **purpose** of the article is to investigate the typology of public control over elections in modern constitutional and legal experience. To achieve it, the following tasks have been formulated: to analyze the available scientific approaches to the classification of public control over elections; substantiate their own typology of public control over elections in the current constitutional and legal experience. The **methodology** for preparing the publication is based on the use of a number of general scientific and legal methods. Among them is the method of formal logic, dialectical, comparative-legal, system-functional, grouping and others. The **scientific novelty** of the article is to investigate the typology of public control over elections in modern constitutional and legal experience. **Conclusions.** The typology of public control over elections in the present constitutional and legal experience is a complex and multi-level classification based on the differentiation of public control over elections on the basis of different criteria in order to define it more precisely in theoretical and legal terms. The main reason for this is the extremely dynamic and multidimensional nature of both the public control itself and the elections it holds. In the present constitutional and legal experience, it is proposed to classify public control over elections by the following criteria: 1) by the level of implementation; 2) by the level of constitutional regulation; 3) by the subjects; 4) by the time of conducting; 5) by type of election; 6) on the grounds of elections; 7) by constitutional and legal forms; 8) by volume; 9) by authentically; 10) by efficiency.*

Keywords: elections; typology; public control; classification; constitutional law.